

Είναι η θέση των γυναικών στην εκπαίδευση σύμφωνη με την ιδέα της «Δημοκρατίας της Ισότητας»;

Της Lene Pind*

Για ν' απαντήσω σ' αυτό το ερώτημα θα εξετάσω την εκπαίδευση σε διάφορα επίπεδα, γιατί η απάντηση στο ερώτημα αυτό έχει γίνει ένα πολύ λεπτό ζήτημα — τουλάχιστον όσον αφορά τη Δανία και τις άλλες σκανδιναυικές χώρες.

Δε θα μιλήσω για τη σημασία της εκπαίδευσης σαν μέσου για ισότητα και δημοκρατία, γιατί υποθέτω ότι είμαστε όλοι σύμφωνοι ότι πράγματι η εκπαίδευση είναι η κύρια προϋπόθεση για ισότητα και συνεπώς για δημοκρατία. Δυστυχώς όμως η πείρα έχει δείξει ότι η εκπαίδευση μόνη δεν αρκεί. Ακόμη και όταν γυναίκες και άνδρες έχουν ίδια μόρφωση, δεν έχουν τις ίδιες πιθανότητες επιτυχίας στην αγορά εργασίας. Αυτό σημαίνει ότι δεν έχουν τις ίδιες ευκαιρίες για να γίνουν οικονομικά ανεξάρτητες, ούτε για να σταδιοδρομήσουν όπως οι άνδρες.

Παίρνω επίσης σαν δεδομένο ότι όλοι ξέρουμε πώς οι πολλαπλασιαστικές συνέπειες από την εκπαίδευση των γυναικών είναι πολύ μεγαλύτερες απ' ότι των ανδρών. Για να το πω πολύ απλά, οι εγγράμματες γυναίκες δεν έχουν αγράμματα παιδιά.

Γ' αυτό, είναι πολύ λυπηρό να βλέπει κανείς τον αριθμό των αναλφάβητων στον κόσμο να μεγαλώνει ξανά, σύμφωνα με τις τελευταίες εκθέσεις της Διεθνούς Οργάνωσης Εργασίας, και ακόμη χειρότερα, τον αριθμό των γυναικών που δε μπορούν να διαβάσουν και να γράψουν να μεγαλώνει πιο γρήγορα απ' ότι ο αριθμός των αναλφάβητων ανδρών. Οι γυναικείες οργανώσεις σ' ολόκληρο τον κόσμο πρέπει ν' ασκήσουν πίεση στις κυβερνήσεις και στους Διεθνείς οργανισμούς για να κάνουν κάτι πάνω σ' αυτό.

Ας στρέψουμε τώρα την προσοχή μας στα σχολεία, και εδώ έχω επιλέξει να επικεντρώσω το θέμα περισσότερο στις σκανδιναυικές χώρες.

Στη Δανία (και στις άλλες σκανδιναυικές χώρες) οι γυναίκες και οι άνδρες —κορίτσια και αγόρια— έχουν ίση πρόσβαση στην εκπαίδευση σε όλα τα επίπεδα, και, γενικά μιλώντας, μορφώνονται πράγματι στον ίδιο βαθμό, τουλάχιστον αν μιλάμε για τις νεώτερες γενιές. Αυτό ισχύει από το νηπιαγωγείο μέχρι το πανεπιστημιακό επίπεδο. Κατά κάποιο τρόπο λοιπόν στη Δανία έχουμε προχωρήσει αρκετά.

Αυτό πάντως δε σημαίνει ότι έχουμε ισότητα στην εκπαίδευση ή ότι υπάρχει δημοκρατία της ισότητας στα σχολεία και στη σχολική τάξη. Μ' αυτό εννοώ ότι έχουμε ακόμη ένα εκπαιδευτικό σύστημα με διακρίσεις φύλου, και ακόμη δεν έχουμε ένα καθεστώς όπου η αξία κοριτσιών και αγοριών να θεωρείται ίση.

Όλα τα σχολεία της Δανίας είναι μικτά από άποψη φύλου, και αυτό είναι καλό. Όταν όμως οι μαθητές φτάνουν μια ορισμένη ηλικία, ορισμένα μαθήματα γίνονται προαιρετικά, και φαίνεται ότι τα κορίτσια και τ' αγόρια διαλέγουν διαφορετικά μαθήματα, το ίδιο όπως έχουν την τάση να κάνουν διαφορετικές επιλογές όταν αφήνουν το σχολείο στα 15 τους για να πάνε στην ανώτερη εκπαίδευση.

Αλλά ένα ακόμη σοβαρότερο πρόβλημα είναι ότι από το νηπιαγωγείο και μέχρι το Πανεπιστήμιο τα παιδιά τα βλέπουν σαν μαθητές/φοιτητές και όχι σαν κορίτσια και αγόρια / νέες γυναίκες και νέους άνδρες. Διεθνείς έρευνες έχουν αποδείξει ότι εάν οι δάσκαλοι και οι καθηγητές στην παιδαγωγική τους δεν έχουν υπ' όψη ότι το ακροατήριό τους είναι κορίτσια και αγόρια, γυναίκες και άνδρες, τότε τα αγόρια/άνδρες ευνοούνται. Αυτό σχετίζεται με το γεγονός ότι κορίτσια και αγόρια συμπεριφέρονται διαφορετικά, συχνά έχουν διαφορετικές αξίες, έχουν ανατραφεί με διαφορετικό τρόπο. Συνεπώς δε μπορούμε να τους δίνουμε ίσες ευκαιρίες με το να τα μεταχειριζόμαστε με τον ίδιο τρόπο.

Στο δημοτικό, για παράδειγμα, κορίτσια και αγόρια είναι στην ίδια αίθουσα, έχουν τους ίδιους δασκάλους, διδάσκονται τα ίδια μαθήματα κ.λπ. αλλά μέσα στην τάξη έχουν διαφορετικούς ρόλους.

Τα κορίτσια είναι συνήθως ευπροσαρμοστά, φρόνιμα, υπάκουα, απαντούν στις ερωτήσεις του δασκάλου. Θέλουν να μοιάζουν σαν τα άλλα κορίτσια, καμιά φορά θέλουν να μοιάζουν στη δασκάλα, σηκώνουν το χέρι πριν μιλήσουν. Γενικά, νομίζω μπορούμε να πούμε ότι είναι «πολιτισμένα, καλά κορίτσια», και χωρίς την παρουσία τους πολλά μαθήματα δε θα μπορούσαν να γίνουν.

Τ' αγόρια είναι γενικά λιγότερο πειθαρχημένα, μιλούν προτού ερωτηθούν, είναι ανταγωνιστικά, θέλουν να διαφέρουν από τ' άλλα παιδιά και από το δάσκαλο, αγα-

πούν τις δραματικές ιστορίες, είναι συχνά ταραχοποιά στοιχεία, και τους αρέσει να προκαλούν το δάσκαλο. Αν ο δάσκαλος δεν τους δώσει μεγαλύτερη προσοχή παραπονούνται. Στη διάρκεια του μαθήματος έχουν εποικοδομητική συμβολή, είναι περίεργα κ.λπ., αλλά επίσης είναι αξιοσημείωτο ότι περισσότερα αγόρια απ' ότι κορίτσια εγκαταλείπουν το σχολείο, τουλάχιστον στη Δανία.

Ο τρόπος που μόλις περιέγραφα τα δύο φύλα βασίζεται σε έρευνες διεθνώς. Οι έρευνες αυτές επίσης δείχνουν ότι στο σχολείο τ' αγόρια τα εκτιμούν περισσότερο από τα κορίτσια, ότι τα βρίσκουν πιο ενδιαφέροντα από τα κορίτσια, που συχνά θεωρούνται πληκτικά.

Και οι δύο ομάδες είναι απολύτως απαραίτητες μέσα στην τάξη. Φανταστείτε μια τάξη γεμάτη από φρόνιμα παιδιά μόνο, ή το αντίθετο! Το πρόβλημα δεν είναι πως υπάρχουν διαφορετικές ομάδες παιδιών με διαφορετικές ιδέες, διαφορετικές επιθυμίες και συμπεριφορά. Το πρόβλημα είναι ότι η μια ομάδα τείνει ν' αποτελείται από κορίτσια, η άλλη από αγόρια, και ότι οι μαθητές θα πρέπει ν' ανταποκρίνονται στις προσδοκίες του τι είναι καλό για ένα κορίτσι και πως υποτίθεται ότι είναι ένα αγόρι.

Το μοντέλλο αυτό, η διανομή των ρόλων αν προτιμάτε, συνεχίζεται στο γυμνάσιο και στο λύκειο.

Σα να μην έφτανε αυτό, τα κορίτσια έχουν την τάση να προτιμούν ορισμένα μαθήματα όπως γλώσσες, κλασικά μαθήματα, υγιεινή κ.λπ., ενώ τ' αγόρια έχουν την τάση να κάνουν άλλες επιλογές όπως φυσικές επιστήμες, τεχνολογία, ηλεκτρονικοί υπολογιστές κ.λπ. Εάν σ' αυτό προσθέσουμε το γεγονός ότι το 80% των βιβλίων για όλες τις ηλικίες έχουν να κάνουν με αγόρια και άνδρες, ότι πολλά σχολικά βιβλία περιέχουν προκαταλήψεις για το φύλο, ότι η κουλτούρα γενικά του σχολείου είναι αρσενική (δηλ. ανταγωνιστική, ατομοκεντρική, ορθολογιστική κ.λπ.), γίνεται φανερό ότι ακόμη και όταν τα σχολεία είναι μικτά, κορίτσια και αγόρια θα φύγουν από το σχολείο με πολύ διαφορετικές εμπειρίες, με πολύ διαφορετικές ιδέες για το τι αξίζουν και για το τι ευκαιρίες έχουν.

Αυτά όλα οδήγησαν φεμινίστριες δασκάλες, ιδιαίτερα στη Βρετανία, να εισηγηθούν ότι πρέπει να εγκαταλείψουμε την ιδέα του μικτού σχολείου και να καθιερώσουμε σχολεία χωριστά για κάθε φύλο.

Πιστεύω στα μικτά σχολεία και για τα δύο φύλα, αλλά πιστεύω ότι καμιά φορά τα παιδιά πρέπει να δουλεύουν σε χωριστές ομάδες ανά φύλο για συγκεκριμένους λόγους. Ξέρω ότι στη Δανία οι δάσκαλοι συχνά χρησιμοποιούν αυτή τη μέθοδο, και ότι η εμπειρία είναι καλή.

Στην ανώτερη εκπαίδευση στη Δανία υπάρχουν γενικά τόσες γυναίκες όσο και άνδρες. Ξαναλέω ότι αυτό δεν σημαίνει ότι στην ανώτερη εκπαίδευση στη χώρα μου έ-

Ελληνίδες με εθνική ενδυμασία φρουρούν... τις αδελφομένες σημαίες.

χουμε δημοκρατία της ισότητας. Και εδώ γυναίκες και άνδρες κάνουν διαφορετικά πράγματα, και ό,τι κάνουν αξιολογείται διαφορετικά. Λίγοι άνδρες γίνονται δάσκαλοι, νοσοκόμοι, κοινωνικοί λειτουργοί κ.λπ., και λίγες γυναίκες γίνονται φυσικοί, ειδικοί για ηλεκτρονικούς υπολογιστές, πολιτικοί μηχανικοί κ.λπ., και δεν χρειάζεται να σας πως ποιες δουλειές είναι πιο καλοπληρω-

μένες. Δεν θα μπώ σε λεπτομέρειες στο σημείο αυτό, γιατί αυτό δεν είναι κάτι καινούργιο, και γιατί το ίδιο ισχύει στις περισσότερες χώρες.

Αντί γι' αυτό προτιμώ να σας πω μια ενδιαφέρουσα ιστορία που δείχνει ότι, αν και στη Δανία έχουμε προχωρήσει αρκετά όσον αφορά τη θέση των γυναικών, έχουμε ακόμη πολύ δρόμο μπροστά μας.

Ο πατροπαράδοτος χαιρετισμός προς την Πρόεδρο της ΔΕΓ.

Το 1991 δημοσιεύτηκαν στη Δανία κάποιοι αριθμοί που έδειχναν ότι σε ορισμένες πανεπιστημιακές σχολές υπήρχαν τώρα ελαφρώς περισσότερες γυναίκες φοιτήτριες απ' ότι φοιτητές. Αυτό προκάλεσε τίτλους εφημερίδων που έλεγαν ότι οι γυναίκες κυριεύουν τα πανεπιστήμια, υπονοώντας ότι αυτό ήταν κάτι πολύ κακό για τα πανεπιστήμια. Στη Δανία έχουμε περιορισμένο αριθμό εισακτέων στα πανεπιστήμια, και έτσι το 1992 η Ιατρική Σχολή της Κοπεγχάγης αποφάσισε ότι 25% των εισακτέων φοιτητών στην Ιατρική θα έπρεπε να είναι άνδρες, ασχέτως προσόντων. Στις παιδαγωγικές ακαδημίες οι γυναίκες αποτελούν το 80% των φοιτητών. Αυτό οδήγησε σε μια εισήγηση να γίνονται δεκτοί άνδρες με λιγώτερα προσόντα για να διορθωθεί η «ανισότητα». Με άλλα λόγια, ποσοτώσεις γίνονται αποδεκτές όταν είναι υπέρ των ανδρών! Σαν γυναίκες δημοκράτισες δε μπορούμε να δεχτούμε τέτοιες πολιτικές, και μέχρι τώρα δεν έχουν εισαχθεί.

Αν κοιτάξουμε ποιοι απασχολούνται στο εκπαιδευτικό σύστημα, η εικόνα είναι πολύ θλιβερή, αλλά πολύ απλή: άνδρες στην κορυφή, γυναίκες στον πάτο! Έχουμε ελάχιστες γυναίκες σε ηγετικές θέσεις στο εκπαιδευτικό σύστημα γενικά.

Γιατί έχουν γίνει τόσο λίγα για ν' αλλάξουν οι σχετικές θέσεις κοριτσιών και αγοριών στα σχολεία; Έρευνες έχουν γίνει επί πολλά χρόνια σε πολλές χώρες. Η Ευρωπαϊκή Κοινότητα εργάζεται πάνω σ' αυτό το πρόβλημα, το Συμβούλιο της Ευρώπης έχει δημοσιεύσει ένα μακρύ κατάλογο με αστάσεις, στη Δανία το Συμβούλιο της Ισότητας δημοσίευσε πολλά βιβλία πάνω σ' αυτό το θέμα κ.λπ. Γιατί όλες οι καλές ιδέες δεν εφαρμόζονται; Η απάντηση φοβάμαι, είναι απλή. Οι γυναίκες είναι ακόμη πολίτες δεύτερης κατηγορίας, με λίγη δύναμη και χαμηλή αυτοεκτίμηση. Αυτά αποκτούνται μεταξύ άλλων στα σχολεία, και έτσι έχουμε ένα φαύλο κύκλο.

Θάθελα να κλείσω αυτή την ομιλία με μια πιο αισιόδοξη νότα, περιγράφοντας πώς βλέπω τα νεαρά κορίτσια στη Δανία, τουλάχιστον τα πιο επιτυχημένα. Προσδοκούν να είναι ίσες με τους άνδρες, είναι πολύ ανεξάρτητες, πιστεύουν ότι οι μέλλοντες σύζυγοί τους θα μοιράζονται εξ ίσου τις ευθύνες της οικογένειας, θέλουν να κάνουν παιδιά, αλλά θέλουν επίσης να κάνουν καριέρα.

Νομίζω ότι μεγάλο δυναμικό για αλλαγές βρίσκεται στις προσδοκίες των ανθρώπων, αλλά επίσης και πολλές απογοητεύσεις και διαμυθώσεις ελπίδων. Ελπίζω αυτές οι νέες γυναίκες να έχουν το κουράγιο να πολεμήσουν για την πραγματοποίηση των προσδοκιών τους.

Μετάφραση: Λιλή Κουράκου

* Η κα Lene Pind είναι Διευθύντρια Λυκείου στη Δανία.